

BACHELOROPPGAVE

Hvordan kan sosialarbeider bidra til resiliens hos enslige mindreårige asylsøkere?

av
Anja Rongved
Kandidatnummer: 11

**How can a social worker contribute to promote resilience with
unaccompanied minor asylum seekers?**

Sosialt arbeid

BSV5 - 300

Mai 2016

Avtale om elektronisk publisering i Høgskulen i Sogn og Fjordane sitt institusjonelle arkiv (Brage)

Jeg gir med dette Høgskulen i Sogn og Fjordane tillatelse til å publisere oppgaven *hvordan kan sosialarbeider bidra til resiliens hos enslige mindreårige asylsøkere?* i Brage hvis karakteren A eller B er oppnådd.

Jeg garanterer at jeg er opphavsperson til oppgaven, sammen med eventuelle medforfattere. Opphavsrettslig beskyttet materiale er brukt med skriftlig tillatelse.

Jeg garanterer at oppgaven ikke inneholder materiale som kan stride mot gjeldende norsk rett.

Kandidatnummer: 11

Anja Rongved

JA NEI

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	3
1.1 Bakgrunn for valg av tema	3
1.2 Problemstilling og avgrensning	4
1.3 Sosialfaglig relevans	5
1.4 Begrepsavklaring	5
1.5 Videre struktur i oppgaven	5
2 Metode	6
2.1 Valg av metode	6
2.2 Kilder og kildekritikk	6
3 Enslige mindreårige	7
3.1 Hvor mange kommer og hvor kommer de fra?	7
3.2 Saksgangen i asylprosessen	7
3.3 Hvem er de?	8
3.4 Hvordan har de det i mottaket?	9
4 Teori	11
4.1 Resiliens	11
4.2 Beskyttelses- og risikofaktorer	12
4.2.1 Individuelle risiko og beskyttelsesfaktorer	12
4.2.2 Familiære risiko og beskyttelsesfaktorer	13
4.2.3 Beskyttelses og risikofaktorer i samfunnet	13
4.3 Sense of coherence	14
5 Hva kan sosialarbeideren gjøre?	15
5.1 Relasjoner, tillit og omsorg i mottaket	15
5.2 Utviklingsstøttene omsorg og miljøterapeutisk grunnstruktur	17
5.3 ICDP	18
5.4 Sommerschild mestringsmodell	19
6 Drøfting	20
6.1 Hvordan kan sosialarbeider arbeide med beskyttelsesfaktorene?	20
6.1.1 Minst en person man stoler på	20
6.1.2 Kontinuitet	22
7 Avslutning	23
8 Litteraturliste	24

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Enslige mindreårige asylsøkere er et svært aktuelt tema på dagsorden i dag. Det har vært en kraftig økning av enslige mindreårige som har søkt asyl i Norge i løpet av det siste året. I 2015 kom det 5297 personer som oppgav at de var under 18 år (UDI, 2016a), mens det i 2014 kom 1204 enslige mindreårige (Bufdir, 2015). Jeg skal skrive om enslige mindreårige asylsøkere (Heretter kalt EMA), med fokus på resiliens. Bakgrunnen for at jeg har valgt dette temaet er fordi jeg var i praksis i flyktingtjenesten. Når jeg arbeidet i flyktingtjenesten hadde jeg kontakt med mange som kom fra asylmottak forskjellige steder i landet. Jeg hadde også kontakt med ungdom som akkurat var fylt 18 år som ble bosatt i kommunen.

Når jeg jobbet med de ungdommene ble jeg nysgjerrig på hvordan de hadde hatt det i mottak før de ble bosatt i kommunen, og på hvordan sosialarbeideren kan arbeide i mottaket for å fremme resiliens hos barna og ungdommene. Jeg synes at det er interessant og viktig å sette fokus på hva som kan gjøres i mottakene og i videre bosetting for at de enslige mindreårige skal kunne få det best mulig for å få et godt utgangspunkt i videre bosetting eller eventuell retur.

Enslige mindreårige er også i stort fokus i politiske sammenhenger. Den store flyktingestrømmen som har vært den siste tiden har skapt et stort trykk på Europa, og det merkes også i Norge. Etter at Høyre-Frp regjeringen trådte til i oktober 2013 er det kommet flere forslag på bordet om innstramminger i asylpolitikken. Det at den regjeringen som sitter i dag fører en streng asylpolitikk kan ha ulike konsekvenser for de enslige mindreårige.

Ett av deres forslag er å utvide ordningen med midlertidig opphold. Siden 2009 har midlertidig oppholdstillatelse blitt gitt til enslige mindreårige som ikke ser ut til å ha et beskyttelsesbehov, men som mangler omsorgspersoner på et kjent og sikkert sted i hjemlandet (Brændeland & Sommerseth, 2016). Regjeringen ønsker nå å utvide den ordningen slik at midlertidige oppholdstillatelser kan gis til alle enslige mindreårige uavhengig av alder og om personene har et beskyttelsesbehov. Redd barna i tillegg til 21 andre organisasjoner mener at forslaget til regjeringen ser bort fra viktig kunnskap om de alvorlige konsekvensene endringene i dette vil innebære for barna (Brændeland & Sommerseth, 2016).

1.2 Problemstilling og avgrensning

Problemstillingen jeg har kommet frem til og vil besvare er:

Hvordan kan sosialarbeider bidra til utvikling av resiliens hos enslige mindreårige asylsøkere?

Jeg skal ta for meg EMA som er mellom 15 og 18 år, og som bor på asylmottak. I arbeidet med enslige mindreårige flyktninger er det viktig å skille mellom en mottaksfase og en bosettingsfase. Mottaksfasen gjelder fra den første dagen de mindreårige kommer til Norge, der de registrer seg hos politiets utlendingsenhet i Oslo og søker asyl. Etter at de har registrert seg hos politiet blir de minste barna som er under 15 år, umiddelbart plassert i omsorgssentre (Eide, 2013, s. 18). På omsorgssentrene har det statlige barnevernet, gjennom barne-, ungdoms- og familieetaten ansvaret for den daglige omsorgen. De eldste barna som er over 15 år, blir plassert i egne mottak, som blir kalt EMA-mottak. De kan også bli plassert i egne avdelinger for enslige mindreårige som er samlokalisert med ordinære asylmottak (Eide, 2013, s.19).

På mottakene for barna fra 15 – 18 år er det utlendingsdirektoratet (UDI) som har omsorgsansvaret. Mottaksfasen varer så lenge de mindreårige bor på mottakene, og helt til de blir bosatt i en kommune. Mottaksfasen innebærer en asylsøkerprosess hvor de enten får innvilget opphold eller får avslag som da innebærer at de må tilbake til hjemlandet sitt eller et tredje land (Eide, 2013, s. 19). Mottaksfasen innebærer ofte en venteperiode etter asylsøkerperioden, hvor barna enten venter på å få tildelt en kommuneplass eller på nye vedtak etter klage, eventuelt uttransport av landet (Eide, 2013, s.19). Hvordan saksgangen i asylprosessen går for seg skal jeg gå nærmere inn på i kapittel 3.

Et annet skille er mellom enslige mindreårige asylsøkere og enslige mindreårige flyktninger. De som har fått innvilget beskyttelse og har fått opphold i Norge, kalles flyktninger. En asylsøker derimot, er i en prosess der vedkommende søker om beskyttelse (UDI, 2016d).

På bakgrunn av at gruppen er delt i to, har jeg valgt å ha fokus på enslige mindreårige asylsøkere som er mellom 15 og 18 år, og som bor på EMA-mottak. Alderskategorien 15 – 18 år innebærer en ungdomstid som kjennetegnes med ambivalente vekslinger mellom avhengighet og utprøving av selvstendighet (Lidén et al., 2013, s. 21). Samfunnet har forskjellige forventninger til det å bli voksen. EMA har erfaringer fra livet under flukt og vanskelige forhold på reisen til Norge der de har måtte ta ansvar for eget liv. Kontrasten kan

derfor bli stor til et liv i mottak, der de er i en situasjon med liten kontroll over valgene de kan ta både for nåtid og for fremtiden (Lidén et al., 2013, s. 21).

1.3 Sosialfaglig relevans

Asylmottak for enslige mindreårige asylsøkere er et felt med mange ulike arbeidsgrupper som arbeider der. Det er ikke et spesielt typisk felt for sosialarbeideren, men det er allikevel et viktig arbeidsområde der sosialarbeideren kan jobbe. I asylmottak for EMA er det som oftest ikke krav til utdanning hos de som arbeider der, men alle mottak skal ha en fagansvarlig med relevant barnefaglig kompetanse på høgskolenivå (UDI, 2010). Selv om feltet ikke er et typisk arbeidsområde for sosialarbeideren, er det et sted sosialarbeideren kan jobbe og være en viktig ressurs i arbeidet med ungdommene. Problemstillingen min er derfor sosialfaglig relevant.

1.4 Begrepsavklaring

Resiliens

Det er flere måter å forklare begrepet resiliens og det kan brukes både som et fysisk og et menneskelig fenomen (Borge, 2010). Jeg har valgt ut en definisjon for begrepet:

Resiliens er prosesser som gjør at utviklingen når et tilfredsstillende resultat, til tross for at barn har hatt erfaringer med situasjoner som innebærer en relativ stor risiko for å utvikle problemer eller avvik (Borge, 2010, s.14).

Enslig mindreårig asylsøker

Enslige mindreårige asylsøkere er personer som er under 18 år, og som kommer til Norge uten foreldre eller andre med foreldreansvar og søker beskyttelse (asyl) i Norge (UDI, 2016b). Som nevnt tidligere vil jeg bruke forkortelsen EMA for enslige mindreårige asylsøkere.

1.5 Videre struktur i oppgaven

Videre i oppgaven skal jeg først i kapittel 2 legge frem om metode og kildene jeg har brukt. I kapittel 3 skal jeg forklare hvem de enslige mindreårige er, hvor de kommer fra, hvordan de har det i mottaket og kort om saksgangen i asylprosessen. I kapittel 4 vil jeg legge frem teorien som er relevant for drøftingen av problemstillingen min. Der vil jeg legge frem om resiliens, resiliensfaktorer og sense of coherence. Deretter i kapittel 5 skal jeg si noe om hvordan sosialarbeider kan arbeide gjennom relasjoner, tillit og omsorg. I kapittel 6 skal jeg

drøfte problemstillingen min på bakgrunn av teorien jeg har skrevet i de forrige kapitlene. Jeg vil avslutte oppgaven med en oppsummering i kapittel 7.

2 Metode

2.1 Valg av metode

Jeg har valgt å bruke litteraturstudie som metode i oppgaven. Den litterære oppgaven bygger i all hovedsak på skriftlige kilder. Det vil si at man gjennomgår kunnskap fra skriftlige kilder kritisk, og deretter lager en oppsummering av funnene som er gjort gjennom en diskusjon (Dalland, 2007). En utfordring med denne type metode er at det kan være problematisk å finne relevant litteratur som er god nok, i tillegg til at den skal være relativt ny. Bakgrunnen for at jeg valgte metoden litteraturstudie er på grunn av oppgavens omfang i forhold til tiden vi har til å skrive oppgaven på.

2.2 Kilder og kildekritikk

For å komme frem til litteratur har jeg brukt ulike databaser. Jeg brukte databaser som oria, Google scholar, norart og idunn. Der brukte jeg søkeord som «enslige mindreårige asylsøkere», «resiliens», «EMA», «omsorg», «asylmottak», «fremme resiliens», «resiliensfaktorer» og «beskyttelsesfaktorer». Søkeordene kombinerte jeg på forskjellige måter for å komme frem til litteraturen jeg har brukt. I oppgaven har jeg også brukt UDI (Utlendingsdirektoratet), IMDI (Integrering og mangfolds direktoratet) og Bufdir (Barne-, ungdom-, og familiedirektoratet) sine internettsider for informasjon og for tall og statistikk.

Jeg har valgt meg ut en fagbok av Ketil Eide som heter Barn på flukt – psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger som jeg har lagt stor vekt på i teoridelen. I tillegg har jeg brukt andre kilder som artikler og fagbøker. Jeg har også sett på en del forskningsartikler og rapporter som omhandlet tema. Blant annet har jeg brukt en rapport som er skrevet av Lidén, Eide, Hidle, Nilsen & Wærdahl for UDI som handler om levekår på mottak for enslige mindreårige asylsøkere. I tillegg har jeg brukt en håndbok til kommunen om arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger fra barne- og likestillingsdepartementet. Alle kildene jeg har brukt har jeg brukt på bakgrunn av at de er relevante for min problemstilling. Jeg har også vurdert kildene kritisk i forhold til hvem som har skrevet det jeg har funnet, når det er skrevet og om det eventuelt fortsatt er relevant og riktig informasjon.

3 Enslige mindreårige

I dette kapittelet skal jeg vise hvor mange enslige mindreårige som kommer til Norge hvert år og hvor de kommer fra, jeg skal kort legge frem om saksgangen i asylprosessen for EMA og deretter skal jeg ta for meg hvem de mindreårige asylsøkerne er.

3.1 Hvor mange kommer og hvor kommer de fra?

I 2015 var det 5297 personer som søkte beskyttelse i Norge, og som oppgav at de var enslige mindreårige. Det er det høyeste antallet enslige mindreårige søkere i Norge noen gang (UDI, 2016c). Det er først og fremst søkere fra Afghanistan som kommer som enslige mindreårige. Av de som søkte i 2015, var 65 prosent av barna og ungdommene fra Afghanistan (UDI, 2016c). Fra Eritrea var det en økning i søkere og ca.14 prosent kom derifra. Det kan også ca. 10 prosent fra Syria. Av alle asylsøkerne i 2015 var det ca. 17 prosent som var enslige mindreårige (UDI, 2016c). Med unntak av Syria som tidligere ikke har vært blant de største gruppene, har disse i tillegg til Somalia vært de tre vanligste opprinnelseslandene siden 2012 (Bufdir, 2015).

De fleste som kommer som enslige mindreårige er gutter, og bare åtte prosent av de enslige mindreårige som kom, oppgav at de var jenter. Fra Afghanistan var 99 prosent gutter. Av de 3400 enslige mindreårige asylsøkerne som kom fra Afghanistan var det bare 50 som var jenter (UDI, 2016c).

Hvor mange som kommer som enslige mindreårige asylsøkere hvert år varierer. I 2013 var det 1065 som kom til Norge, mens det i 2014 steg til 1200. De fleste som kom i 2014 var også gutter. De største gruppene som kom det året var fra Eritrea, Afghanistan, Syria, statsløse, Etiopia og Sudan (UDI, 2016c).

3.2 Saksgangen i asylprosessen

Alle utlendinger som kommer til Norge har rett til å søke om asyl. Før det fattes vedtak om opphold eller avslag, må asylsøkerne gjennom en prosess som i prinsippet kan ta fra 48 timer til flere måneder (Neumayer, Skreslett, Borchgrevink, Gravråkmo m.fl., 2006, s.12). Det som skjer først er at de blir registrert hos politiets utlendingsenhet i Oslo. Der blir det tatt fingeravtrykk og gjort undersøkelser for å prøve å få identifisert personen (Neumayer et al.,

2006, s.12). Deretter blir de først plassert i et transittmottak. Tidligere ventet de i transittmottaket på asylintervjuet før de ble plassert i vanlige mottak, men på grunn av lang ventetid er det grunn til å tro at flere og flere blir bosatt i mottak uten at intervjuet er gjennomført. Etter hvert får ungdommene en innkallelse til asylintervjuet (Neumayer et al., 2006, s. 13). De som er under 18 år får en verge som skal være med de på intervjuet. Vergen skal også hjelpe den mindreårige til å ivareta den mindreåriges interesser i den perioden ungdommen er i Norge. Asylintervjuet kan vare i mange timer og blir gjennomført av representanter for UDI. Intervjuet handler om personens familie og hjemland, reiseruten og begrunnelse for flukt og asylsøknad (Neumayer et al., 2006, s. 12 – 13).

Asylintervjuet kan sees på som selve søknaden. Det er derfor viktig å få frem alle viktige og relevante opplysninger, i tillegg til å legge frem dokumentasjon for de opplysningene som gis. Det er UDI som avgjør utfallet av søknaden. Når en person som søker sier at han eller hun er under 18 år, men kan fremstå som eldre, kan det gjennomføres en aldersundersøkelse for å prøve å finne svaret på det (Neumayer et al., 2006, s.13).

Dersom søknaden om asyl blir avslått, og det ikke er noe grunnlag for å gi oppholdstillatelse av beskyttelsesgrunner eller på humanitært grunnlag, må søker reise fra landet. Søkeren har rett til å klage på avslaget. Dersom søker gjør det blir klagen sendt til UDI som vurderer om det er kommet ny informasjon i klagen som gjør at de ønsker å ombestemme seg og allikevel innvilge søknaden (Neumayer et al., 2006, s. 13). Når asylsøkeren får positivt vedtak på søknaden sin, skal ungdommen bosettes i en kommune. Dette kan ofte ta litt tid fordi kommunene skal klargjøres og det kan være mange som venter (Neumayer et al., 2006, s. 14).

3.3 Hvem er de?

EMA er som tidligere nevnt barn og ungdom under 18 år som søker asyl i Norge uten å ha følge av foreldre eller andre som har foreldreansvar for dem. Enslige mindreårige som kommer til Norge er ulike fordi de kommer fra forskjellige land, med forskjellige kulturer, tradisjoner og religioner. De har forskjellig sosial og økonomisk bakgrunn, og ulik skolegang, kunnskap og kompetanse. Flyktningene som kommer fra samme land kan tilhøre forskjellige folkegrupper og kan derfor også være ulike (Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet, 2011, s.16),

De som kommer som EMA er veldig forskjellige, men samtidig er de i den samme livssituasjonen fordi de mangler foreldrenes omsorg, veiledning og beskyttelse. Alle er i et fremmed land, med et språk de ikke kan, i tillegg til fremmede kulturer og tradisjoner. Barna og ungdommene kommer fra et samfunn med væpnede konflikter eller annen organisert vold, og har i varierende grad opplevd traumatiske ting som savn, sorg, forfølgelse, nød og overgrep (Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet, 2011, s.17).

Enslige mindreårige er en sårbar gruppe og alle barna som kommer har behov for beskyttelse og trygghet, i tillegg til individuelt tilpasset omsorg, støtte og oppfølging (Myhrer & Stenerud, 2011, s. 84). Selv om det er en sårbar gruppe er det viktig å ikke definere hele gruppen som sårbare. Erfaringer fra forskning og praksis har vist at de fleste enslige mindreårige også er ressurssterke barn og unge som har høy motivasjon for å lykkes i sin nye tilværelse. Det er viktig at de enslige mindreåriges mange behov og ressurser blir anerkjent og blir tatt hånd om på en god kompetent måte – både i mottaks- og i bosettingsfasen (Pastoor, 2013, s. 239).

3.4 Hvordan har de det i mottaket?

I en rapport skrevet av Lidén, Eide, Hidle, Nilsen og Wærdahl (2013) for UDI har de undersøkt levekår på mottak for enslige mindreårige asylsøkere. I rapporten har de hatt en dokument og litteraturstudie og en kartleggingsundersøkelse som har omfattet alle ordinære mottak/avdelinger for EMA og transittmottak. Kartleggingsundersøkelsen ble gjennomført gjennom telefonintervjuer med mottaksledere og ved utfyllende kommentarer via e-post. De gjennomførte også en feltstudie med observasjon og intervjuundersøkelse. I feltstudien gjennomførte de intervjuer med mottaksleder/personalet, representanter fra barnevern, skole og kommunalhelsetjeneste og beboere (Lidén et al., 2013).

Det å bo på mottaket er et frivillig tilbud, men de må bo der for å få pengestøtte. De fleste mottakene har selvhushold, det vil si at de skal klare seg selv i leiligheten og de har ansvaret selv for å lage mat (Lidén et al., 2013). Noen avdelinger for EMA har allikevel valgt å bruke noe av drifts eller aktivitetsmidler til å ha noen fellesmåltider. I tillegg til mat skal beløpet ungdommene får dekke alle utgiftene en har til klær, helsetjenester som lege, medisiner og eventuelle briller, kontantkort til mobil og utgifter til aktiviteter og andre ting som skal skje på fritiden (Lidén et al., 2013). Rapporten viser at ungdommene har en svak og sårbar økonomi,

og dersom det skjer noen spesielle hendelser kan det ha store konsekvenser for økonomien til de mindreårige (Lidén et al., 2013).

Det å ha et godt å næringsrikt kosthold er viktig både for helse og for trivsel. UDI er bekymret for at ungdommene ikke prioriterer et næringsrikt kosthold når de selv skal bestemme hvor mye penger de skal bruke på mat (Lidén et al., 2013, s. 82-83). Når ungdommene fikk spørsmål om de har fått opplæring i kosthold og det å lage mat, svarer de at det har det vært lite av. De sier at de som oftest lærer av hverandre, og gjennom å prøve å feile (Lidén et al., 2013, s. 82 – 83).

Det daglige omsorgsarbeidet er det de mottaksansatte som har ansvaret for. Å utøve omsorg for enslige mindreårige kan være en krevende oppgave (Lidén et al., 2013, s.91). Her er det fire prinsipper som går igjen hos de mottaksansattes forståelse av hva som er god omsorg: å se den enkelte, å skape fast struktur, gi positiv oppmerksomhet og likebehandling uansett oppholdsstatus (Lidén et al., 2013, s.101-102). Når ungdommene snakker om omsorgen i mottakene handler det oftest om hvilke relasjoner de har, hvem de kan stole på, hvem de oppfatter som snille og hvem de kan få hjelp av når de trenger det (Lidén et al., 2013, s.127). I EMA-avdelinger har det over tid utviklet seg praktisk kunnskap om hvilke omsorg mottaksarbeidet krever, men det finnes lite dokumentasjon og forskning på hvordan omsorgen egentlig blir utført i praksis (Lidén et al., 2013).

For mange er savnet etter familien stor. En gutt snakket om at han tenkte på moren sin, og på det ansvaret hun satt igjen med etter at han var reist. Han var glad og stolt over at han var selvstendig og fri, men følte på savn og dårlig samvittighet (Lidén et al., 2013, s. 120). For andre er savnet etter familien blandet med en større uro over om de har det bra, om de lever eller hvor de er. Mange ganger handler det også om at de ikke har noen å holde kontakten med, der familien enten er utilgjengelige, at de ikke vet hvor de er eller at de er døde (Lidén et al., 2013, s. 120).

4 Teori

4.1 Resiliens

Begrepet resiliens er hentet direkte fra det engelske begrepet ”resilience”. Borge (2012) skriver at det ikke finnes noen helt dekkende oversettelse til norsk, men at det finnes alternative norske ord. Det er ord som for eksempel motstandskraft og mestring. Resiliens handler om komplekse samspill mellom mennesker og risikofylte omgivelser (Borge, 2012, s. 12).

Borge (2010) forklarer at resiliens kan forekomme som et engangsfenomen eller som vedvarende prosesser. Dette kan vises gjennom tre begreper: gjenopprette, opprettholde og forberede. Å gjenopprette sin psykologiske fungering innebærer at man finner tilbake til sin vannte atferd etter å ha opplevd en akutt og alvorlig risikosituasjon. I mange tilfeller kan det sees på som et engangsfenomen (Borge, 2010, s.13). De to andre begrepene viser til resiliensprosesser som kan vare over tid. Barn som daglig erfarer alvorlige situasjoner på grunn av vanskelige oppvekstkår som er preget av kronisk elendighet, kan til tross for det opprettholde en relativt tilfredsstillende psykologisk fungering (Borge, 2010, s. 13).

I film og skjønnlitteratur finnes det illustrasjoner på motstandsdyktige barn. Eksempler på det kan være Harry Potter, Pippi Langstrømpe, Annie og filmen med Forrest gump. Et vanlig navn på slike barn er ”løvetannbarn” (Borge, 2010, s.14). Å bruke begrepet ”løvetannbarn” kan fort bli feil fordi man fort kan komme til å tro at resiliens avhenger av forhold ved barnet selv, og ingenting annet. For å forstå begrepet resiliens, kan man heller tenke på en løvetanneng, og ikke bare en enkelt løvetann. Det er mange ting som påvirker og må til for at en løvetann vokser (Borge, 2010, s. 14 – 15).

Myhrer & Stenerud (2011) forklarer at hovedperspektivet innenfor resiliens handler om forhold som fremmer helse og god utvikling hos unge som er i risikosituasjoner, og at det handler om hva den unge har mestret og hva han mestrer, det handler om relasjoner, beskyttelsesfaktorer og utviklingsfremmende prosesser.

4.2 Beskyttelses- og risikofaktorer

Forskning innenfor resiliens kalles resiliensforskning. Innenfor resiliensforskning og litteratur om resiliens ser man fort at hovedpunkter handler om risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer eller resiliensfaktorer. Disse faktorene blir ofte delt inn i faktorer på individuelt nivå, familienivå og samfunnsnivå (Christie, Døhlie & Eide, 2011).

4.2.1 Individuelle risiko og beskyttelsesfaktorer

Kriser og belastninger er kjennetegnet ved at de er uoversiktlige, og at mye av det som skjer er utenfor personens kontroll. Det å komme seg ut av en slik belastning ser ut til å være en kilde til stolthet, selvtilit og trygghet. Å ha en ferdighet, å være sosialt kompetent og å kunne takle stress er en viktig del av et menneskers selvoppfatning og følelse av egenverd. For noen barn kan det gjøres ved å finne seg en hobby eller en interesse som de kan bruke ressursene sine på, og som de får positive effekter av å mestre godt (Waaktaar & Christie, 2004, s. 20-21). Mestring er knyttet til identitetsbekreftelse, utfoldelse, selvrealisering, uavhengighet og selvhjelpenhet. Det å mestre noe en ikke gjorde før gir en tilfredsstillende. Gleden av å mestre noe, strekke til og lære noe nytt er en iboende kraft og knyttet til behovet for selvrealisering (Waaktaar & Christie, 2004).

Waaktaar og Christie (2004) peker også på viktigheten av å ha en opplevelse av mening og sammenheng i livet. Hvilken mening en tillegger de traumatiske hendelsene og sine livsbetingelser, er viktig for hvordan man kan leve med det som har skjedd (Waaktaar & Christie, 2004, s.21). Denne beskyttelsen henger sammen med det som Aron Antonovsky kaller Sense of coherence. Dette skal jeg komme tilbake til senere i kapittel 4.

Individuell risiko kan være biologisk medfødte problemer, eller problemer fra komplikasjoner ved fødsel og utvikling av alvorlige tilpasningsproblemer (Borge, 2004, s.54). Individuell risiko kan også være knyttet til barnets status, som for eksempel barnevernsbarn, flyktning, immigrant eller offer for overgrep. Individuell risiko kan også være forbundet med barns temperament eller personlighet (Borge, 2004, s 54).

4.2.2 Familiære risiko og beskyttelsesfaktorer

Resiliensforskning viser at det er forskjeller på foreldre-barn-samspillet hos resiliente og ikke resiliente barn. Hos barna som klarer seg bra, er det en bedre kvalitet i det tidlige samspillet med foreldrene. Dette viser sammenhenger fra kunnskap som man har fått fra forskning og moderne utviklingspsykologi, som sier at tidlig samspill har en stor betydning for barnets senere fungering (Waaktaar & Christie, 2004, s. 22). En annen faktor som er funnet i forskningen er at hos resiliente barn finnes det en større grad av orden i familiesystemet. Det er tydelige grenser mellom hva som er foreldrenes ansvar, og hva som er barnas ansvar. Forventninger og regler er tydelig kommunisert, og grenser blir i større grad fulgt opp med konsekvenser. Hverdagen er mer forutsigbar ved at det er en struktur på måltider, sengetider og lignende (Waaktaar & Christie, 2004, s. 22).

Resiliensforskning viser også at det er en stor beskyttelse i å ha en forelder som fungerer bra, dersom den andre ikke gjør det. Dersom begge foreldrene sliter, er det en stor fordel for barnet dersom foreldrene tar imot hjelp fra andre. Det kan være offentlige instanser, slektninger eller andre i nettverket rundt familien (Waaktaar & Christie, 2004, s. 22-23). At foreldre og barn har omtrent den samme oppfatningen om hva som er viktig i livet og hva som har prioritet, er også en beskyttelsesfaktor. Det er også en beskyttelsesfaktor for barn som lever under belastede forhold å ha sterke bånd til sin egen slekt (Waaktaar & Christie, 2004, s. 22-23).

Familiebasert risiko er knyttet til de voksne og deres foreldrerolle. Det kan være mentale eller somatiske helseproblemer, alkoholmisbruk, disharmoniske ekteskap, hyppige og alvorlige krangler, mangelfull evne til å oppdra og sette grenser for barna i tillegg til omsorgssvikt og mishandling (Borge, 2004, s. 55).

4.2.3 Beskyttelses og risikofaktorer i samfunnet

En faktor som slår ut i så og si alle resiliensstudier er at de har hatt minst ett menneske som har brydd seg om dem og fulgt dem kontinuerlig gjennom belastningene. Denne personen har ofte ikke kunne gjøre så mye med selve belastningen, men har gitt en kontakt som har vært positiv og stabil over tid. Her er det ofte snakk om søsken, lærere, prest eller nabo (Waaktaar & Christie, 2004, s. 23).

En annen beskyttende faktor i nettverket er å ha tilhørighet til en jevnaldrende gruppe. Det vil ofte ha en beskyttende effekt for ungdom som lever under belastning i familie og nærmiljø (Waaktaar & Christie, 2004, s.23). I tillegg vil barn som lever under ekstreme betingelse ofte utvikle ekstreme mestringsstrategier for å overleve. Resiliensstudier viser at der strategiene er blitt satt inn i en positiv ramme og blitt brukt konstruktivt i skole og nærmiljø går det bedre med enn der mestringsstrategiene bare er blitt sett på som et problem (Waaktaar & Christie, 2004, s. 23).

4.3 Sense of coherence

Aaron Antonovsky var professor i medisinsk sosiologi og studerte hva som kan være helsefrembringende. Under sine studier laget han begrepet *Salutogenese*, som er en sammensetning av det latinske ordet *salus* som betyr «sunnhet», og det greske ordet *genesis*, som betyr «opprinnelse» (Grøholt, Garløv, Weidle & Sommerschild, 2015, s. 32). Han studerte blant annet jøder som hadde overlevd livstruende opphold i konsentrasjonsleirer, men som var kommet fra det med god psykisk helse og livet i behold. Det som kjennetegnet dem, var evnen til å opprettholde en opplevelse av sammenheng i tilværelsen – ”Sense of coherence” (Grøholt et al., 2015, s. 32).

Han konkluderte med at vi får den helsefrembringende opplevelsen av sammenheng i tilværelsen når tre vilkår er innfridd. Vilkårene er at vi har oversikt over situasjonen, at vi selv kan gjøre noe med den og at det gir mening å prøve å endre situasjonen (Grøholt et al., 2015, s.32).

Antonovsky tar utgangspunkt i at belastninger er noe som hører til i livet. Sense of coherence består av tre elementer (Borge, 2010, s. 17):

1. Om man vanligvis ser løsninger på problemer som andre finner håpløse.
2. I hvilken grad man føler at dagliglivet er meningsfylt og en kilde til personlig tilfredsstillelse.
3. Hvilken forståelse man har av følelser og ting som skjer i dagliglivet.

Antonovsky finner i sine undersøkelser at en grunnleggende forståelse av sammenheng i livet henger nøye sammen med personlighetsegenskaper som positiv selvoppfatning, høy livskvalitet og både fysisk og psykisk helse. Sentrale elementer i dette er evnen til å forstå,

forklare og sette ord på de inntrykk og påkjenninger som en utsettes for, og å kunne sette ord på muligheten en har til å håndtere disse (Håkonsen, 2013, s. 262).

Asylsøkeres situasjon kan egentlig beskrives som det stikk motsatte. De har i liten grad mulighet til å påvirke, og mange har store problemer med å forstå det som skjer. Selv om situasjonen i utgangspunktet var kjennetegnet av mening (å søke asyl), utvikles det over tid til en følelse av meningsløshet hos mange (Berg, 2012, s.31). Per Borgå er en svensk psykolog som har tilføyet to punkter til Antonovsky sin liste, nemlig nettverk og sysselsetting. Et godt sosialt nettverk og noe meningsfylt å bruke dagen til bidrar til økt ”sense of coherence” (Berg, 2012, s.31).

For å hjelpe ungdommene til å se en opplevelse av sammenheng i tilværelsen kan sosialarbeideren legge til rette for det som vi vet kan bidra til at barn og ungdom kan klare seg tross store og alvorlige belastninger (Bengtson & Ruud, 2013, s. 190). Det gjelder å styrke forhold ved ungdommen selv og legge til rette for slike forhold i ungdommens miljø. Det kan være å stimulere til aktiviteter, støtte i dagligliv og bidra til en opplevelse av at man har de nødvendige sosiale ferdighetene. Dersom ungdommene blir møtt på en god måte, vil det være en hjelp til en opplevelse av noe med mening og sammenheng, selv om livssituasjonen er uavklart (Bengtson & Ruud, 2013, s. 190).

5 Hva kan sosialarbeideren gjøre?

I dette kapittelet skal jeg se på ulike måter sosialarbeideren kan arbeide i møte med enslige mindreårige asylsøkere. Jeg skal se på viktigheten av relasjoner, tillit og omsorg i mottaket, i tillegg til en metode fra ICDP og en modell fra Sommerschild (1998) som handler om mestring.

5.1 Relasjoner, tillit og omsorg i mottaket

Relasjoner er et viktig begrep i sosialt arbeid. Begrepet handler om det som skjer mellom to mennesker. Sosialarbeideren arbeider med relasjoner når vi prøver å forstå og bidra til endring i brukerens relasjon til andre i sine omgivelser. Videre arbeider man gjennom relasjoner fordi relasjonen mellom sosialarbeider og bruker har betydning for opplevelsen av kontakt og hvordan arbeidet utvikler seg (Levin & Ellingsen, 2015, s.112). Relasjoner har stor betydning for om ungdommene ønsker å komme med sine opplevelser, tanker, meninger og følelser. I

rapporten skrevet for UDI ser det ut til at relasjonen mellom ansatte og ungdommene blir tettere der hvor strukturen og formaliteten er løse. Ungdommenes historier viser at relasjonene til de ansatte i større grad oppleves som trygge og støttende når de er uformelle og inngår naturlig i hverdagen (Lidén et al., 2013, s.130).

Forskning fra Eide og Lidén (2012) viser at det er spesielt fire aspekter som trekkes frem når det gjelder livssituasjonen til EMA som får betydning for omsorg og relasjonsarbeid. Det første handler om at det er ungdommer som er i en livssituasjon med usikkerhet og manglende forutsigbarhet for fremtiden, og med begrenset kontroll over nåtiden. For mange blir den lange ventetiden vanskelig, og det kan slå ut i søvnforstyrrelser og konsentrasjonsvansker. Erfaringer og bekymringer de har, deler de i liten grad med andre (Eide & Lidén, 2012, s.190). Molvik (2009) har intervjuet enslige mindreårige om hvordan de håndterer sine emosjonelle reaksjoner mens de bor på asylmottak (Eide & Lidén, 2012, s.190). Der forteller de at åpenhet gjør dem sårbare, og at de er redde for at informasjon kan bli brukt mot dem i en eventuell konfliktsituasjon. Dette gjør at de føler seg ensomme (Eide & Lidén, 2012, s.190).

Det andre aspektet handler om sosialitet. Ungdommene er sårbare, men det hjelper med samvær og å være aktive sammen med andre. Relasjonene til andre beboere er viktig for å mestre livssituasjon, men de er ikke alltid konfliktfrie (Eide & Lidén, 2012, s.190).

Ungdommene bor tett sammen og ofte med flere språkgrupper, nasjonale konfliktlinjer og personlige problemer. Her kan det dannes viktige fellesskap både innenfor og på tvers av disse. For mange er det å spille fotball og å følge internasjonalt kjente fotballklubber og kamper et felles referansepunkt (Eide & Lidén, 2012, s. 190). Mottaket setter i gang aktiviteter, særlig gjelder det idrett og friluftsliv, og noen deltar på organiserte aktiviteter i nabolaget. Dette gir viktige mestring arenaer og skaper innhold i dagene (Eide & Lidén, 2012, s.190).

Fravær av nære omsorgspersoner gjør de ansatte til viktige voksenkontakter. I undersøkelsen kommer det frem at de ansatte prioriterer den enkeltes behov for å bli sett og hørt, gi praktisk oppfølging og å lære dem grunnleggende levereregler og mottaksregler. De ansatte vektlegger samtidig behovet for fast struktur, felles regler og likebehandling. Dette kontrollaspektet får ofte en fremtredende plass i det daglige, og det kan skape ambivalente relasjoner der fortrolighet og tillit blir begrenset (Eide & Lidén, 2012, s.190).

Det siste aspektet handler om tilgang til velferdstjenester utenfor mottaket; skole, helsetjenester og barnevern. De fleste er svært motivert for skole når de kommer til Norge.

Norskopplæringen oppfattes ofte som starten på en ny fremtid, med store forhåpninger til fremtidig utdanning (Eide & Lidén, 2012, s. 191). Etter hvert kommer konsentrasjonsvansker, skolearbeidet kan bli for uvant og krevende, og de blir utålmodige i forhold til fremgangen. Mottaksbarn er likestilt med andre barn når det gjelder tilgang til helse og barneverntjenester (Eide & Lidén, 2012, s.191). Mottakene mener at kompetansen og tilbudet angående EMAs psykiske helsetilbud ikke er tilstrekkelig. De mener også at de selv har begrenset kompetanse og kapasitet for å følge opp unge som sliter psykisk (Eide & Lidén, 2012, s.191).

5.2 Utviklingsstøttene omsorg og miljøterapeutisk grunnstruktur

Utviklingsstøttene omsorg innebærer at barna og ungdommene gis omsorg, at de ivaretas og at behovene deres blir imøtekommet. At omsorgen er utviklingsstøttene innebærer at den ivaretar hver enkeltes spesielle behov og møter de forskjellige utfordringene de enslige mindreårige står overfor (Bengtson & Ruud, 2013, s. 190). Utviklingsstøtte innebærer at man støtter opp under barnets og ungdommenes samspillskompetanse og gir dem erfaringer som gjør det mulig for dem å bruke kompetansen de får på en konstruktiv måte i tillegg til å hjelpe dem til å utvide og danne nye selv-andre-bilder (Bengtson & Ruud, 2013, s.190).

Å ha en miljøterapeutisk grunnstruktur kan beskrives som en dagsplan, ukeplan og årsplan. Det er rutiner eller hendelser som gjentar seg – rammer som ungdommene skal leve sitt liv innenfor. Strukturen inneholder retningslinjer for når de skal stå opp, når de skal spise frokost, når skolen begynner og slutter osv. (Bengtson & Ruud, 2013, s.194). Det er rammer som vil gi trygghet og forutsigbarhet, og innebærer at barna og ungdommene opplever at de får tilsyn og at de voksne er der for de når de trenger det. For at den miljøterapeutiske grunnstrukturen skal kunne bidra til å støtte opp under utvikling av troverdige relasjoner, er det avgjørende at denne strukturen danner utgangspunkt for utvikling for ungdommene. Det innebærer at den må inneholde noe som ivaretar akkurat disse barnas og ungdommenes behov (Bengtson & Ruud, 2013, s. 194).

5.3 ICDP

ICDP (International Child Development program) er en metode for arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. Metoden har som mål å styrke omsorgen og oppveksten for barn og unge (ICDP, 2016). Programmet fokuserer på arbeidsredskaper for å styrke et godt samspill med barn, og sikre barnet en sunn emosjonell og kognitiv utvikling (Christie et al., 2011, s.63).

Christie, Døhlie og Eide (2011) legger frem seks hovedprinsipp for intervensjon basert på traumeforståelse og resiliens:

1. Virkelighet: Virkelighetssansen kan svekkes når barnet blir utsatt for trusler mot psykisk og fysisk integritet. For å kunne integrere det som har skjedd som noe som er virkelig, må noen lytte og anerkjenne historien ungdommen forteller. Ved at noen gjør det kan det skapes en sammenhengende historie, og minnene kan settes inn i ungdommens personlige historie.
2. Kontroll: Traumer av hendelser som har skjedd, har skjedd plutselig og uventet, og har medført hjelpeløshet og en følelse av å være ute av kontroll. Barnet kan få en offerposisjon med passivitet og ansvarsfraskrivelse. For ungdom kan denne hjelpeløsheten og angsten for at det skal skje igjen, føre til en atferd med stort kontrollbehov og kan gi uttrykk for stor selvstendighet og uavhengighetsdemonstrasjon. Dette kan ofte bli feiltolket som uavhengighet fra de voksne rundt.
3. Følelse: Traumatiske hendelser fører til frykt og til et angrep på følelsessystemet. Ungdommene kan miste evnen til følelsesregulering. De kan gå inn i en over aktiv reaksjon hvor frykt og sinne blir til panikk og raseri, eller i en mer passiv reaksjon der tristhet blir til fortvilelse og tomhet. Ungdommene trenger et tilbud om stabilisering, ro og avspenning, i tillegg til at noen kan lytte, dele følelser og hjelpe til med å veksle mellom minner og her og nå erfaringene.
4. Kognisjon: Ofte fremstår traumatiske erfaringer som kaotiske og uforståelige. Det kan føre til konsentrasjonsvansker, forvirrelse og mistolkning av signaler. Sosialarbeideren kan prøve å gi forklaringer for å bidra til å skape en mening.

5. Tilknytning: Når ungdommene har følelse av å være uten beskyttelse, kan det føre til angst. Det kan svekke evnen til å knytte seg til noen etterpå, og kan føre til tilbaketrekning og ensomhet. Den voksne må formidle at kontakten de har er forutsigbar og trygg. Det handler om å bygge opp tillit til å kunne stå en annen nær.
6. Egenverdi: Traumatiske hendelser kan ofte oppleves som et angrep på barnets følelse av egenverdi. De kan en få skyld- og skamfølelse. Måten de uttrykker dette på kan ofte mistolkes, spesielt hos ungdommer. De kan opptre med selvheldelse og forakt for andre for å beskytte seg selv. Den voksne må alltid understreke selvrespekt og mestring.

5.4 Sommerschild mestringsmodell

Sommerschild (1998) skriver om en modell for mestringsvilkår. Hun sier at det å ha minst en fortrolig virker som å være en grunnleggende ressurs i livsløpet. På neste nivå bygges motstandskraften opp gjennom den tryggheten familien kan gi. Det skapes gjennom forutsigbarhet i hverdagen, bekreftelse på egenverdien og tilhørighet til de nærmeste. De neste tre leddene – å være til nytte, få og ta ansvar og utfolde nestekjærlighet – gir næring til egenverdifølelsen (Sommerschild, 1998, s. 57 – 58). Å møte og mestre motgang er mye likt det å kunne noe. Når livet er bra, og svarer til alle nivåene i modellen, gir det grobunn for god opplevelse av egenverdi. Der det ikke har gått så greit, kan modellen gi tanker om hvordan man best kan gå inn å styrke sterke sider og supplere det som mangler. Dersom barnet har den grunnfestede følelsen av egenverdi, enten det er selvutviklet eller fremhjulpent, vil barnet kunne møte livets utfordringer med motstandskraft (Sommerschild, 1998, s. 57 – 58).

6 Drøfting

I dette kapitlet vil jeg drøfte problemstillingen min på bakgrunn av teorien jeg la frem i de forrige kapitlene. Enslige mindreårige er en sårbar gruppe som kommer alene uten foreldre eller andre omsorgspersoners umiddelbare omsorg. Det er mange forskjellige ungdommer som kommer til Norge, med forskjellige historier i bagasjen. På bakgrunn av teorien har jeg sett at i arbeidet med å fremme resiliens er det spesielt å ha minst en nær person og kontinuitet som slår ut som viktige faktorer.

6.1 Hvordan kan sosialarbeider arbeide med beskyttelsesfaktorene?

I mestringsmodellen til Sommerschild (1998) viser hun hvordan personer kan komme ut av en dårlig situasjon på en god måte. Når man skal bruke modellen til Sommerschild (1998) kan man se på de ulike faktorene i den; Minst en person en stoler på, forutsigbarhet i hverdagen, bekreftelse på eget verd og tilhørighet i familien. Å kunne være til nytte, å få å ta ansvar og utfolde nestekjærlighet (Sommerschild, 1998). Dette er faktorer som sosialarbeideren kan bidra til i arbeidet med enslige mindreårige.

6.1.1 Minst en person man stoler på

Det å ha minst en person som en stoler på er en av faktorene i Sommerschilds modell om mestring (1998). Dette finner vi også i resiliensforskning. De fleste av ungdommene som kommer er alene og uten noe familie. Å skape en god relasjon til beboerne, med gjensidig tillit er derfor viktig for utviklingen av resiliens. Gjennom en god relasjon mellom mottaksansatte og beboeren, i tillegg til gruppen generelt, kan ungdommene få en arena for å utfolde nestekjærlighet og få følelsen av å kunne være til nytte. For å kunne få en god relasjon til beboerne har det vist seg at det er lettere ved å holde formaliteten tonet ned (Lidén et al., 2013, s. 130). På denne måten blir maktforholdet mellom de ansatte og beboeren også tonet ned, og det er lettere å holde en uformell tone. Det er også viktig for ungdommene å ha en relasjon til de ansatte på mottakene blant annet fordi de kan gi praktisk hjelp, og fordi de har kunnskap om hva som skal til for å klare seg i sin nye livssituasjon. De som arbeider på mottaket skal være tilgjengelig for de mindreårige, men ikke påtregende (Lidén et al., 2013, s. 130).

Samtidig er det viktig at de som arbeider i mottaket husker på at de mindreårige er i en situasjon hvor man ikke vet hva som skjer videre i livet. Det man vet er at de ikke kommer til å bo i mottaket for alltid. Enten blir de bosatt, går over i ordinære mottak når de fyller 18 år eller at de må returnere til hjemlandet. Relasjonen og tilliten beboeren har fått til en omsorgsperson i mottaket kan vekke vanskelige følelser hos ungdommen når han skal reise, om relasjonen er blitt for nær.

Kanskje det viktigste for den mottaksansatte er det å være en troverdig voksen. Den voksne skal tilby en relasjon til ungdommen og den skal være troverdig (Bengtson & Ruud, 2013, s. 193). Samtidig som de mottaksansatte skal være viktige personer for barna og ungdommene på mottaket, bør de ikke utvikle private relasjoner til dem. Å utvikle private relasjoner kan være dumt for ungdommen, siden de ikke kan følge opp denne relasjonen når ungdommene bosettes i en kommune, eller får avslag å blir sendt hjem (Bengtson & Ruud, 2013, s. 193).

Waaktaar & Christie (2004) skriver om at det er en beskyttelsesfaktor for ungdommen å ha tydelige regler og forventninger. Dette skriver også Sommerschild (1998) i sin mestringsmodell, at det er viktig med forutsigbarhet i hverdagen, noe som også henger sammen med den miljøterapeutiske grunnstrukturen. Foreldrene til ungdommene er ikke lenger der med dem, men de ansatte kan bidra til å hjelpe ungdommene med dette. Her må det være tydelige grenser slik at ungdommene vet hva som er deres ansvar, og hva som er de ansatte på mottaket og hva som er andres oppgaver utenfor mottaket (Waaktaar & Christie, 2004). Forventningene til ungdommene, og reglene de skal leve etter må være tydelig lagt frem, og dersom det ikke blir fulgt opp blir det konsekvenser. Hverdagen blir mer forutsigbar ved at de ansatte har faste regler på måltider, sengetider og lignende (Waaktaar & Christie, 2004). Gjennom å ha denne strukturen kan ungdommene også få en følelse av at de har ansvar for enkelte oppgaver og de har ansvar for å følge reglene. Det kan gi de en følelse av at de får og tar ansvar i tillegg til å være til nytte som Sommerchild (1998) skrev i sin modell.

Den miljøterapeutiske grunnstrukturen må også bidra til tilpasningen til det nye samfunnet. Det vil si at ungdommene må få mulighet til å lære seg norsk og denne strukturen i mottaket må ivareta skolegang (Eide & Lidén, 2012, s. 194). Den må også legge til rette for muligheter til å få seg venner og å ha en meningsfull fritid. Språk, skole, venner og fritid er viktige elementer som bidrar til tilpasningen til å bo i Norge (Eide & Lidén, 2012, s.194). Gjennom å etablere en god miljøterapeutisk grunnstruktur bidrar man til å gi ungdommene størst mulig forutsigbarhet, og best mulig oversikt over egen tilværelse her og nå. Når livet er så

uforutsigbart at de ikke vet hva som skjer om en uke, en måned og et år, er det viktigere at dagen i dag er forutsigbar (Eide & Lidén, 2012, s.194 – 195).

6.1.2 Kontinuitet

Å ha en opplevelse av sammenheng – sense of coherence – kan være en utfordring for de enslige mindreårige, spesielt etter mange år på flukt forskjellige steder i verden. De er også i en livssituasjon der de ikke vet hva som kommer til å skje i fremtiden (Bengtson & Ruud, 2013, s.189). Mange av beskyttelsesfaktorene kan i liten grad påvirkes, men andre kan være aktuelle å forholde seg til. Vi kan ikke påvirke medfødt robusthet, tidlige samspillserfaringer eller hva de har vært utsatt for tidligere i livet (Bengtson & Ruud, 2013, s. 189).

Sosialarbeideren kan derimot påvirke hvordan de har det nå, ved å tilby en god relasjon, hjelpe til med å tilrettelegge for aktiviteter som kan øke en opplevelse av mestring, det kan tilrettelegges for best mulig lærebetingelser på skolen. Dersom ungdommene blir møtt på en god måte, vil det være en hjelp til en opplevelse av noe med mening og sammenheng, selv om livssituasjonen er uavklart (Bengtson & Ruud, 2013, s. 189).

For enslige mindreårige flyktninger som har opplevd mange brudd og oppbrudd, er det viktig å oppleve sammenheng både i den ytre og den indre verden, så vel som å tilhøre et fellesskap. Deltakelse i skole kan hjelpe flyktingbarn og ungdom med å bygge opp med nødvendige kompetansen og forståelsen som handler om tilværelsen i dag og fremtiden i Norge (Pastoor, 2013, s. 236)

I ICDPs hovedprinsipper for intervensjon står det om virkelighet. Det handler om at det som har skjedd barnet tidligere kan virke uvirkelig. For at ungdommene skal kunne integrere det som har skjedd som virkelig, må noen lytte og anerkjenne historien. Ved at noen gjør det kan det skape en sammenhengende historie om minnene som kan settes inn i den personlige historien (Christie et al., 2011). Ved at en anerkjenner det ungdommene sier og lytter vil det kunne bidra til at ungdommen kan få en opplevelse av sammenheng.

For mange er savnet etter familien stort. I samtale med ungdommene kan sosialarbeider formulere spørsmål som «hvordan tror du at foreldrene dine hadde ønsket at du hadde handlet nå» og «jeg tenker faren din ville vært stolt av deg viss han hadde sett deg nå» (Bengtson & Ruud, 2013, s. 192). Selv om nære personer er langt borte, vil denne type kommentarer kunne være til hjelp for ungdommene. På den måten kan ungdommene få en opplevelse av at

foreldrene fortsatt er en del av deres liv og de blir med i deres hverdag. Det kan også bidra til å skape en sammenheng mellom det som var, det som er og det som kan komme (Bengtson & Ruud, 2013, s. 192).

7 Avslutning

Det er ingen fasit for hvordan noen kan utvikle resiliens. Det er mange ting sosialarbeideren kan bidra til i arbeidet med å utvikle resiliens, men det er også mye han ikke kan gjøre. Man kan ikke påvirke de resiliensfaktorene som har noe å gjøre med før ungdommene kom til Norge, men man kan være en støtte og høre på det ungdommene ønsker å fortelle.

Sosialarbeideren kan heller ikke fortelle og forklare hvorfor ting har skjedd ungdommene tidligere i livet, men han kan lære de måter å takle hverdagen sin her og nå. En tredje faktor sosialarbeideren ikke kan bidra til er å være ungdommens familie, eller ta over familiens roller. Men i arbeidet med de enslige mindreårige kan man være en viktig annen som er der for ungdommen for å skape gode rammer og struktur i hverdagen til ungdommen. For de enslige mindreårige som har så mye uforutsigbarhet i hverdagen sin, er det i det minste godt å ha forutsigbarhet for dagen i dag.

8 Litteraturliste

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2011). *Arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger: En håndbok for kommunene*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet. (2015). *Enslige mindreårige asylsøkere*. Hentet 08.04.16 fra:
http://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Oppvekst/Barn_som_soker_asyl/Enslige_mindrearige_asylsokere_EMA/#heading5169

Bengtson, M & Ruud, A, K. (2013). Utviklingsstøttende omsorg i mottaksfasen. I Kjetil Eide (Red.) *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger* (S. 183 – 198). Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS

Brændeland, D & Sommerseth, K. (2016). *Avskaff midlertidig opphold for barn*. Hentet 19.04.16 fra <http://www.reddbarna.no/nyheter/avskaff-midlertidig-opphold-for-barn>

Borge, A. (2010). *Resiliens. Risiko og sunn utvikling*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS

Christie, H.J., Døhlie, E & Eide, K. (2011). Omsorgen for enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere. Introduksjon av en arbeidsmetode. *Barn i Norge 2011* (12). (s. 58 – 78).

Dalland, O. (2007) *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Eide, K. (2013). Hvem er de enslige mindreårige flyktningene? I Eide, K (Red). *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger* (s. 15-30). Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS

Eide, K & Lidén, H. (2012). Mottak av enslige mindreårige asylsøkere. I Valenta, M og Berg, B (Red). *Asylsøker i velferdsstatens venterom* (s. 181 – 201). Oslo: Universitetsforlaget

Grøholt, B., Garløv, I., Weidle, B & Sommerschild, H. (2015). *Lærebok i barnepsykiatri*. Oslo: universitetsforlaget.

Håkonsen, K. M. (2013). *Innføring i psykologi*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag As

International Child Development Program (ICDP). *Om ICDP*. Hentet 08.04.16:

<http://www.icdp.no/om-icdp>

Levin, I & Ellingsen, I. (2015). Relasjoner i sosialt arbeid. I Ellingsen, I., Levin, I., Berg, B & Klepp, C. (Red). *Sosialt arbeid – En grunnbok* (112 – 124). Oslo: Universitetsforlaget.

Lidén, H., Eide, K., Hidle, K., Nilsen, A & Wærdahl, R. (2013). *Levekår i mottak for enslige mindreårige asylsøkere* (Institutt for samfunnsforskning 2013:3). Hentet 04.05.16:

<http://www.samfunnsforskning.no/Publikasjoner/Rapporter/2013/2013-003>

Myhrer H,R & Stenerud E. (2011). Enslige mindreårige flyktninger i kommunen – faglige perspektiv på bosettingsarbeidet. *Norges barnevern* (2) s. 82-92. Hentet 08.04.16 fra:

<https://www.idunn.no/file/pdf/48987489/art03.pdf>

Neumayer, S., Skreslett, A., Borchgrevink, M., Gravråkmo, S., m.fl. (2006). *Psykososialt arbeid med flyktningbarn – introduksjon og fagveileder*. Oslo: Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress. Psykososialt team for flyktninger i Midt-Norge og Nord- Norge.

Pastoor, L.D.W. (2013). Skolen – et sted å lære og et sted å være. I Eide, K (Red.) *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger* (s. 219 – 240). Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS

Sommerschild, H. (1998). Mestring som styrende begrep. I Gjørum, B., Grøholt, B & Sommerchild, H (Red.), *Mestring som mulighet i møte med barn, ungdom og foreldre*. Tano Aschehoug.

Utlendingsdirektoratet (2010). RS 2010 – 084 *Krav til bemanning og kompetanse i ordinære statlige mottak*. Hentet 15.05.2016 fra <https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2010-084/>

Utlendingsdirektoratet. (2016a). *Asylsøknader enslige mindreårige asylsøkere etter statsborgerskap og måned (2015)*. Hentet 06.04.16: <https://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/asylsoknader-enslige-mindrearige-asylsokere-etter-statsborgerskap-og-maned-2015/>

Utlendingsdirektoratet. (2016b). *Enslig mindreårig asylsøker*. Hentet 12.04.16: <https://www.udi.no/ord-og-begreper/enslig-mindrearig-asylsoker/>

Utlendingsdirektoratet, (2016c). *Hvem kom som enslige mindreårige asylsøkere?* Hentet 20.04.16: <https://www.udi.no/statistikk-og-analyse/arsrapporter/tall-og-fakta-2015/faktaskriv-2015/hvem-kom-som-enslige-mindrearige-asylsokere/>

Utlendingsdirektoratet (2016d). *Ofte stilte spørsmål til UDI om asylsøkere til Norge.* Hentet 03.05.16: <https://www.udi.no/aktuelt/det-okende-antallet-asylsokere/#link-8308>

Berg, B (2012). Mottakssystemet – historikk og utviklingstrender. I Valenta, M & Berg, B. (red.). *Asylsøker. I velferdsstatens venterom* (17-32). Oslo: Universitetsforlaget

Waaktaar, T & Christie, H, J. (2004). *Styrk sterke sider – Håndbok i resilience grupper for barn med psykososiale belastninger.* Oslo: Kommuneforlaget